

## SZAKMAI BESZÁMOLÓ

A Magyar Természettudományi Múzeum



# JÉGKORSZAK

A KÁRPÁT-MEDENCE TÖRTÉNETE AZ UTOLSÓ JÉGKORSZAKBAN CÍMŰ  
VÁNDORKIÁLLÍTÁS MEGRENDEZÉSE HATÁRON TÚLI MAGYAR VÁROSOKBAN

időszaki, vándorkiállításáról



Nemzeti Kulturális Alap

pályázat azonosítója: 4906/00434

A kiállítás címe: **JÉGKORSZAK**

Kiállító: **Magyar Természettudományi Múzeum**

Területe: **200-300 m<sup>2</sup>**

A kiállítás típusa: **interaktív, vándorkiállítás**

Szakmai tartalom: **paleontológia**

A kiállítás rendezője: **Bajzáth Judit**

A kiállítás szakmai rendezői: **Gasparik Mihály, Medzihradszky Zsófia**

---

### Előzmény:

Magyar Természettudományi Múzeumban 2008-ban, közel 900 m<sup>2</sup>-ren, 8 hónapig állt, és nagy sikerrel működött a Jégkorszak c. időszak kiállítás. Az kiállításnak külön aktualitást adott, hogy lépten nyomom felmerült és napjainkban is napirenden van a klímaváltozás problematikája, és annak meghatározása, hogy milyen szerepe lehet ebben az embernek. Konferenciák, nemzetközi tanácskozások vitatják, vagy hirdetik a klímaváltozás okait, következményeit, az emberiség szerepét a folyamatban. A kiállítás a globális klímaváltozás körül forgó tévhiteket, a jégkorszakról alkotott esetenként téves elképzeléseket próbálja tisztázni. Választ keres azokra a napjainkban felvetődő kérdésekre, hogy vajon a közelmúltunk és főként a jövőnk alakításában mekkora és milyen szerepet játszik az ember.

A kiállítás a 2008-as bezárás után sem veszítette el aktualitását, vándorkiállításaként tovább él, és nagy érdeklődésre tart számot.

### A kiállítás célja:

A jégkor ideje alatt végbement akár szélsőséges környezeti változások (földtani és biológiai folyamatok) eredményeképpen alakultak ki jelenlegi éghajlati viszonyaink, a föld élővilágának mostani képe és fejlődött ki fajunk, a Homo sapiens. Jövőnk sokban függ attól, hogy ezek a ma is tartó környezeti változások hogyan fognak végbemenni bolygónkon néhány száz vagy ezer éven belül velünk vagy nélkülünk.

### A kiállítás célközönsége:

- diákok, diákcsoporthok
- családok (általános iskolás korú gyerekekkel)

### A kiállítás szakmai koncepciója:

A kiállítás vezérelve a természetben több szinten végbemenő változás. A dinamikus, gyors, környezeti változások sorozatának bemutatása (glaciális-interglaciális ciklusok), melynek eredményeképpen alakult ki az élővilág jelenlegi diverzitása. Különös tekintettel a klimatikus változásokra. Az okok ismertetése. Bemutatjuk, hogy a változásokra miképpen reagált az élővilág, és miben nyilvánult ez meg (vándorlás, ciklicitás, adaptáció, kihalások stb.). Fontos része a koncepciónak, hogy a látogatóban tudatosuljon, hogy ma is jégkorszakban élünk, egy felmelegedési szakaszban (interglaciálisban), mely folytatódik.

### Kiállításrendezési koncepció:

A kiállítás többszintű, interaktív bemutató, egyfajta felfedező, nyomozó út. (jégkorszaki ki nevet a végén játék) Közös, összekötő, visszatérő elemek kapcsolják össze az egyes szakmai egységeket. A látogató a jelen környezetéből a legutóbbi jégkorszak változásait nyomon követve ismét a jelenbe jut el, miközben megismeri a környezeti változások tendenciáit. A kiállítás látványában a hullámváz és a ciklusosság jelenik meg.



## A kiállítás tartalmi egységei:

### I. JÉGKORSZAKBAN ÉLÜNK?

Számunkra az a természetes, hogy a Földön az Északi- és a Déli-sark vidékeit összefüggő jégtakaró borítja, hogy különböző éghajlati övek és évszakok vannak, télen esik a hó.

Bolygónk életében ez nem mindig volt így. Földünk életének legnagyobb részében meleg és kiegyenlített éghajlat uralkodott, s még a sarkvidékeken sem volt jégsapka. Összefüggő jégtakarók csak a jégkorszakokban vannak. Az eljegesedések bolygónk történetében csupán ritka, rövid epizódok.

Ma Földünk felszínének 10%-át jég borítja. Itt szembesülhetnek a látogatók azzal a ténnyel, hogy a legutóbbi jégkorszak még mindig tart, annak egy interglaciális szakaszában élünk, és ennek még koránt sincs vége. Jelen korunk élővilágának és környezetének a változatossága a legutóbbi jégkorszak, a pleisztocén vagy Jégkor hatására alakult ilyenné. Ennek persze megvannak, az embertől független, környezeti, globális okai.



**Miért vannak jégkorszakok?** A jégkorszakok kialakulásának összetett, részben földi, részben csillagászati okai vannak, s csak ezek együttes megléte eredményezheti egy jégkorszak kialakulását.

A földi okok kialakulása 10 és 100 millió években mérhető. A jég felhalmozódása akkor kezdődhet el, ha:

- a kontinensvándorlás eredményeként a sarkvidékeken szárazföld vagy szárazföldek által többé-kevésbé körbezárt tenger található, a hegyvonulatok kiemelkedése, a kontinensek és a tenger alatti árkok helyzete úgy változtatja meg a szél és tengeráramlatok mozgását, hogy a Föld kiegyenlített éghajlata megszűnik,
- csökken a légkör CO<sub>2</sub>-tartalma, azaz csökken az üvegházhatás, aminek következtében nő a világűrbe visszasugárzott hő mennyisége, csökken a Föld felszínének hőmérséklete,

- a csillagászati okok kisebb időléptékűek és a Nap Föld viszonyának periodikus változásából következnek. Erre a törvényszerűsége Milutin Milankovich, csillagász-matematikus mutatott rá: 100 ezer éves periódusban módosul a földpálya alakja,
- megközelítőleg 42 ezer évente módosul a Föld forgástengelyének a Nap körüli pálya síkjára mért dőlésszöge,
- átlagosan 22 ezer évente billeg maga a földtengely is.

Végül soron egyértelműen a kontinensvándorlásra visszavezethető földi okok teremtik meg a fizikai-geológiai feltételeit egy jégkorszak kialakulásának. Az éghajlati tényezőket a csillagászati okok befolyásolják: módosítják a napsugarak beesési szögét és a Földre sugárzott hő mennyiségét. Ezek a fizikai feltételek okozhatnak csapadékos, hideg teleket és hűvös nyarakat, amik lehetővé teszik a hó és jég felhalmozódását, majd később összefüggő jégtakaró kialakulását.

## II. A Jégkor

A második részben a legutóbbi jégkorszak környezetre gyakorolt hatását, nyomait mutatjuk be részletesen. Sorra vesszük a jégtakaró által hagyott környezeti nyomokat, az eljegesedések és a felmelegedések alatt keletkezett üledéktípusokat. Bemutatjuk, hogyan keletkezett az északi jégtakaró, hogyan terjedt ki és hogyan olvadt el több eljegesedési és felmelegedési hullám során, s ennek milyen hatása volt az éghajlati övek mentén elhelyezkedő növényzetre.

A legutóbbi jégkorszak, a Jégkor. A legutóbbi jégfelhalmozódás mintegy 30 millió évvel ezelőtt kezdődött a déli féltekén. Az északi eljegesedés csak jóval később indult el. A földtörténet legutóbbi jégkorszaka, a Jégkor, kezdetét a kutatók egy része az északi félteke eljegesedésének megindulására, 2,6 millió évvel ezelőttre teszi.

A Jégkor éghajlata nem volt egységesen hideg. Mintegy százezer évig tartó eljegesedési szakaszból, ún. glaciálisokból és a köztük lévő rövidebb felmelegedési hullámokból, ún. interglaciálisokból áll. Még ezek a szakaszok sem mondhatók egyenletes éghajlatúaknak. Az eljegesedésekben is vannak melegebb, a felmelegedési időszakokban is vannak hidegebb periódusok.

Igazi klímahullámvasút a legutóbbi jégkorszak, melynek a végét nem tudjuk megjósolni.

A köznyelv, sőt gyakran a tudományos megfogalmazás is élesen elkülöníti a földtörténet negyedidőszakán belül a pleisztocént (a szó jelentése, jégkor) és a holocént (a szó jelentése jelenkor). A legújabb elméletek szerint ez valójában tévedés. A holocén sem más, mint egy felmelegedési hullám, két nagyobb eljegesedési szakasz között. Tudományos nevén a Flandriai interglaciális. Mi most a legutóbbi jégkorszak, a Jégkor eme felmelegedési szakaszában élünk. Kiállításunkban a Jégkor alatt a pleisztocént és a holocént együtt értjük.

A Jégkor legfőbb bizonyítéka, a jégtakaró. A Déli-sarkvidéken és az Északi-sark közelében fekvő szárazföldeket több ezer méter vastag összefüggő jégtakaró borítja ma is. Ez mintegy 10%-a a szárazföldeknek. Ez a jégtömeg a Jégkor utolsó több százezer évének éghajlati nyomait őrzi. A Jégkor idején a jégtakaró időről időre kiterjedt majd visszahúzódott, miközben vastagsága is változott. Nem volt egységes az eljegesedések és az olvadások mértéke sem. Míg a Jégkor első fele enyhébb volt, a második felében a jégtakaró az északi féltekén elérte a 54. szélességi fokot is. (Kijev–Berlin–St. Louis vonal). A hatalmas tömegű jég nyomása miatt a szárazföldek is megsüllyedtek, még ma is tart azoknak a területeknek a visszabilenése, ahonnan elolvadt a jég.

A Jégkor egyéb bizonyítékai. A legutóbbi jégkorszak környezetváltozásai nemcsak a jégtakaróból fejthetők meg. A jégmentes területek is magukon, magukban hordozzák az eljegesedések és felmelegedések nyomait. E nyomok megfejtésével rekonstruálhatjuk a jégkori ősvilágot. A földtörténeti szempontból rövid idő alatt is hegyek, tengerek keletkeztek vagy tűntek el. Ugyanez mondható el az élővilágra: növény- és állatfajok százai keletkeztek és haltak ki.



A kőzetek, üledékek vizsgálatával nyomon követhetjük, hogy mikor és milyen változások mentek végbe az élettelen környezetben, hogy nézhetett ki a Föld, mielőtt elnyerte volna a mai jól ismert arcát.

A Jégkor kutatása rendkívül széleskörű, több tudományra kiterjedő folyamat. Igen sok kutatási terület, vizsgálattípus eredményeinek összegzéséből ma már többé-kevésbé pontosan ismerjük Jégkorunk nagyobb eseményeit, a földfelszín (szárazföld és tengerek) és az élővilág jelentősebb változásait.

A fagy nyomai. A jégkori éghajlat a nagy, összefüggő jégtakarótól távolabb eső területeken is változatos, mással össze nem téveszthető nyomokat hagyott hátra a felszínen. Ilyen nyomok az ún. fagyjelenségek. A fagynyomokat létrehozó folyamatok ma is megfigyelhetők a Földön a jégperemi területeken, a tundra övben.

A szél és a víz nyomai. A Föld kontinenseinek mai felszínét, kivéve a magashegységeket, túlnyomórészt negyedidőszaki üledékes kőzetek takarják. A szárazföldi medencéket, a mai síkságokat, folyóvízi és tavi üledékek, agyag, homok és kavics töltötték fel. Közel 15 millió km<sup>2</sup>-nyi területen, azaz a szárazföldek felszínének 10%-án található a Jégkor legjellegzetesebb kőzete, a lösz. A Jégkorban képződött édesvízi mészkőrétegek (travertinók) kis területen, de helyenként nagy vastagságban borítják a felszínt.

Ha rétegről rétegre vizsgáljuk a kőzeteket, olyan, mintha a Jégkor történetének képeskönyvében lapozgatnánk.

### III. Környezeti változások

A látogató az előző részekben megismerteket egy számítástechnikai alapú modell segítségével összességében és folyamatában láthatja. Egy ún. környezeti modell, segítségével ahol a Jégkor nagy léptékű környezeti változásait demonstráljuk, bemutatva nagy foltokban, hogy milyen hatással volt ez az élővilágra. Ez mintegy összefoglalása az előzőeknek és bevezetés a következő kiállítási egységekbe. Az interaktív modell az utolsó 150 000 évből általánosítható klímaingadozást, jégmozgást és annak növényzetre és az állatvilágra gyakorolt hatását mutatja, és ezekkel párhuzamosan mutatja a tengerszint-változásait is. A látogató egy időskálával–klímadiagrammal vezérelheti az animációt, ami bizonyos szakaszokon megállítható és bővebb magyarázattal szolgál. Az animáció melletti szöveg utal a következő fejezet jelenségeire: a ciklicitásra, vándorlásra, adaptációra, kihalás-fajkeletkezésre.

**A változások kora.** Az eljegesedések idején felhalmozódott jég a sarkok felől az Egyenlítő irányába terjedt ki. A magashegységekben az örök hó határa a mainál legalább 500 m-rel lejjebb tolódot. A tengerekből hatalmas víztömeg fagyott ki, ezáltal a tengerszint jelentősen csökkent. Kontinensek, szigetek kapcsolódtak össze, szárazföldek kerültek a felszínre. Majd egy-két százezer év után, a felmelegedések alatt, a jég gyors olvadásával a víz ismét belekerült a körforgásba. Ez több mint 100 méteres tengerszint emelkedést okozott tíz-húszezer év alatt. Ismét szárazföldek kerültek víz alá.



A bolygófelszín átlaghőmérsékletének csökkenése, valamint a jégtakarók megjelenése maga után vonta a klímaövek és a rájuk jellemző növény- és állattársulások elkülönülését. Új növényzeti övek alakultak ki. Az eljegesedések legjellemzőbb növénytakarója a mai tundrákhoz vagy hideg sztyeppekhez hasonlított.

A jégtakaró térnyerése és visszahúzódása folyamatosan átalakította a különböző növényzeti övek kiterjedését és helyzetét. Az előrehúzódó jég olykor feldarabolta, egymástól elszakította az addig összefüggő élőhelyeket.

Az egyes növény- és állatfajok a számukra kedvezőtlen időszakokat a szétszabdalt élőhelyeken vagy menedékterületeken (refúgiumokban) vészelték át, ahonnan számukra kedvezőbb éghajlati körülmények között újra elterjedhettek.

A sorozatos környezetváltozások kora ez.

#### IV. Jelenségek a Jégkorban

A negyedik részben az állandóan változó, olykor szélsőséges környezeti feltételek között élő állat és növényvilág alkalmazkodási stratégiáit vesszük sorra. Ismertetjük a klímaváltozást, ill. a jégtakaró mozgását követő növényzeti övek átalakulását, a táplálékukat követő állatok vándorlási útvonalait. Néhány példán keresztül bemutatjuk, hogyan alkalmazkodtak egyes állat és növényfajok az extrém környezethez, mely által különleges faunák és flórák alakulhattak ki (őket ma is ilyen extrém körülmények között találjuk!). Egy számítógépes animáció segítségével bemutatjuk, hogyan válhatott a Kárpát-medence ebben az időszakban a különböző állat és növényfajok menedékterületévé, hogy azután a számukra kedvezőbb környezeti feltételek között innen terjedjenek szét Európában. Beszélünk arról is, hogy mindez a gyors és gyakori változás kihalási hullámot gerjesztett az állat- és növényvilágban, ami a mai napig is tart.

A kiállítás leghangsúlyosabb részében különleges tárgyi anyagot, eredeti csontmaradványokat mutatunk be: mamut, barlangi medve, kőszáli kecske, barlangi hiéna, őstulok, kardfogú tigris koponyája, gyapjas orrszarvú koponyája, barlangi oroszlán koponyája, barlangi hiéna koponyája, barlangi medve koponyája stb. múzeumunk anyagából; tudományosan hiteles állatrekonstrukciókat (barlangi hiéna, kardfogú tigris), preparátumokat (pézsmatulok), valamint a vértesszőlősi és tatai leletegyüttest.

**Különleges élővilág.** A Jégkort megelőző harmadidőszakban a viszonylag meleg, csapadékos klíma alatt a kontinenseken hatalmas kiterjedésű erdőségek zöldelltek, kedvező életteret adva az állatvilágnak. Az éghajlat hidegebbé és szárazabbá válásával azonban az élővilág jelentősen átalakult a Jégkorban. Nagyon sok faj végleg eltűnt a Földről, mások új élőhelyekre vándoroltak. Sok új, kifejezetten a Jégkorra jellemző faj fejlődött ki. Nemcsak a fajok változtak, de az egész táj átalakult. Az állat és növényfajok változatossága a jégkorszak folyamán az állandó környezeti stressz miatt csökken. Ugyanakkor a táj az új növényzeti típusok megjelenésével változatosabbá vált.

Mai környezetünk már az ember természetátalakító tevékenységének nyomait mutatja.





**Csak körbe, körbe...** A Jégkor alatt az eljegesedések és a felmelegedések, majd az újabb lehülések okozta környezeti változások alatt – adott földrajzi területen – szabályos ciklus szerint változott a növényzet. Az állatvilág természetesen követte ezt. Közép-Európában, a mai hűvös klímájú, lombhullató erdők övében (így a Kárpát-medencében is) az eljegesedések idején, a hideg-száraz klíma alatt csak törpecserjés, füves növényzet élt. A felmelegedés kezdetén, a jég olvadásakor fenyő-nyír ligeterdők nőttek. Majd az interglaciális csúcson, a csapadékos klímának köszönhetően lombos erdők borították a területet. Őket a lehülés megindulásával, a jégtakaró kezdeti felhalmozódása idején, túlevelű fenyvesek váltották fel. S kezdődött minden újra. A fákat a törpecserjék és fűvek váltották fel.

Volt azért különbség az egyes szakaszok között, hiszen ciklusról ciklusra változott a növényzet fajösszetétele. A jelen felé közeledve egyre inkább a maihoz váltak hasonlóvá az erdők. Napjainkban a flandriai interglaciális közepe táján, a jég olvadása idején járunk. Az elmélet szerint 5-6 ezer év múlva újabb lehülésnek és jégfelhalmozódásnak kellene kezdődni. De ebbe már az ember is beleszól.



**Vándorúton.** A növényzet első sorban az éghajlattól, az állatok léte pedig a táplálék mennyiségétől függ. Az élőhelyek beszűkülése és eltartóképességének csökkenése felerősítette a versengést az egyes növény- és állatfajok között a Jégkor sorozatos környezeti változásai idején. A túlélés egyik lehetősége a vándorlás volt a jobb adottságú élőhelyek és a táplálék megszerzése érdekében. A lehetőséget és a korlátokat az éghajlat és a domborzat szabta meg.

A szárazföldi növények és állatok vándorlásában a magashegységek, a sivatagok és a tengerek jelentették a legnagyobb fizikai akadályokat. A földrajzi viszonyokban azonban időről-időre végbementek olyan változások, amelyek kedvezőek voltak a „vállalkozó kedvű” élőlények számára. A vándorlás révén olyan területekre is eljutottak egyes fajok, amelyekre addig még soha nem fordultak elő. Ha kedvező feltételeket találtak, akkor véglegesen megtelepedtek, hozzájárulva az adott terület élővilágának változatosságához. A vándorlás nem csak a földrészeken belül zajlott. Bizonyos időszakokban a kontinensek, szigetek közötti átkelés is lehetővé vált. Így juthatott el az ember is a Föld szinte minden pontjára már a Jégkor idején.



**A méret a lényeg?** A jégkori állat- és növényfajok különböző módokon alkalmazkodtak a változó klímához és környezethez. A növények között számos törpe termetű faj alakult ki és terjedt el nagy területen. Törpe termetük révén csökkentették párologtatásukat. Az állatoknál ezzel éppen ellentétes fejlődés ment végbe. A jégkori állatvilág egyik legszembetűnőbb jelensége a hatalmas méretű emlős fajok kialakulása és elszaporodása volt. A nagy test több szempontból is előnyt jelentett a szárazföldi emlősök számára. A nagy állatok testfelülete kisebb a tömegükhöz viszonyítva, ezáltal egy kisebb állathoz hasonlóan csökken a hő veszteség lehetősége. Ugyancsak a hő leadást csökkentette a fülek és a fark megrövidülése. A nagy testben több tartalék tápanyagot tudtak elraktározni az ínségesebb időszakokra. A nagy méretű állatok nagyobb távolságokra tudtak elvándorolni az élelem után kutatva.



## V. Az utolsó 150 000 év

Végül az ötödik részben már az ember által is élt természet történéseit, az utolsó 150 000 év történetét vesszük sorra, bemutatva a következő legalább 100 év klímaváltozására vonatkozó tendenciákat, jóslatokat.

**Az utolsó 150 000 év, az emberrel.** Az elmúlt évtizedek kiterjedt földtani vizsgálatsorozatai alapján ma már az elmúlt 150 ezer év élővilág- és klímátörténetét viszonylag jól ismerjük. Az adatok sűrűsége és pontos kormeghatározása lehetővé teszi, hogy míg a korai szakaszokban évtízezredes lépéseket kell tennünk, addig az emberi történelemhez és a mához közeledve egyre finomabb időskálán mozoghatunk. Ez a földtörténeti mértékkel mérve percnyi szakasz a mai ember kialakulásának, térhódításának időszaka. Csak az elmúlt 10 ezer év, amikor kialakul a földművelés, felemelkednek és elbuknak nagy birodalmak, mint Egyiptom, Róma és az afrikai civilizációk, a kisebb

klímaingadozások lehetővé teszik, hogy az emberek letelepedjenek, és földet műveljenek Grönlandon és korcsolyázzanak a Temze jegén. Filmünk ebbe a 150 ezer évbe kalauzolja el a látogatót.

**A jövőnk?** Tudományos és szakmai körökben már több évtizede zajlanak viták arról, hogy a szélsőséges időjárási jelenségek gyakori előfordulása a világon klímaváltozásnak tekinthető-e, vagy sem. Az 1990-es évektől kezdve konferenciák sora zajlott, de az ott elhangzott ünnepélyes ígéreteken és a jól megfogalmazott dokumentumokon kívül alig történtek tényleges intézkedések a probléma kezelésére.

A személyesen már a Kárpát-medencében is tapasztalható időjárási anomáliák és a médiumok hatására a globális klímaváltozás kérdései az érdeklődés középpontjába kerültek itthon is.

Jelenleg a földtörténet eddigi utolsó jégkorszakának egy interglaciális fázisában élünk és nem tudjuk pontosan, meddig tart még ez a jégkorszak. Nem hagyhatjuk tehát figyelmen kívül a természetes eredetű, ember által nem befolyásolt és nem befolyásolható földtani és csillagászati változásokat, de tudatában kell lennünk, hogy ezek a változások évezredek alatt zajlanak és zajlottak le, az élővilágnak lehetősége volt alkalmazkodni ezekhez a változásokhoz.

A mai, évtizedes vagy még annál is rövidebb léptékű változások viszont elsősorban már az emberi tevékenységnek köszönhetik meglétüket.

A ma megfigyelhető szélsőséges időjárási események, özönvízszerű esőzések, fokozódó szélviharok, kánikulás tavaszok és meleg telek viszont már csak éves-évtizedes skálán mozognak és elsősorban az emberi tevékenységnek köszönhetik meglétüket.



## Kiállítás látogatottsága

A kiállítás látogatottságára jelenleg (2016. okt.) még nincs értékelhető adat, mivel az erdélyi körút 2017. decemberében zárul le.



## Kiállítás megjelenései a médiában

Ízelítő a megjelenésekből:

A screenshot of a Facebook post from the Tarisznyás Márton Múzeum. The post is dated October 14, 11:36. The main content is a poster for a tiger exhibit titled "MOST WANTED". The poster features two images of a tiger's face and the text: "TOBBRENDBELI VÉRES CSELEKMÉNYEK ELKÖVETŐJÉT KERESSÜK A NYOHRAVEZETŐ JUTALOMFALATOKBAN RÉSZESÜL VIGYÁZAT, FEGYVER VAN NÁLA (ELES, NAGY FOGAK) UTÓLJÁRA KARDPÓGÓ TIGRIS (ALT)NÉVEN JELENTKEZETT BE A MÚZEUMBA". The post has 5 likes and 1 comment from Ildiko Pap, Zoltán György és további 8 ember. The right sidebar shows various sponsored posts and ads.



## A kiállítás további hasznosítása

Már a kiállítás tervezésekor fontos szempont volt, hogy a kiállítás egy vándorkiállítás formájában, belföldön és a határon túli több településén is bemutatható legyen. A Jégkorszak c. kiállítás 2016–17 folyamán Erdélyi körutat tesz meg, ezen időszak alatt 5 határon túli településen kerül bemutatásra.



1. helyszín:



Tarisznyás Márton Múzeum  
Gyergyószentmiklós Rákóczi F. utca 1. szám  
2016 október – 2017. január

2. helyszín:



Csíki Székely Múzeum  
Csíkszereda, Vár tér 2. szám  
2017. február – 2017. március

3. helyszín:



Haáz Rezső Múzeum  
Székelyudvarhely, Kossuth Lajos út, 29. szám  
2017. április – 2017. június

4. helyszín:



Molnár István Múzeum  
Székelykeresztúr, Szabadság tér 45 szám  
2017. július – 2017 szeptember

5. helyszín:

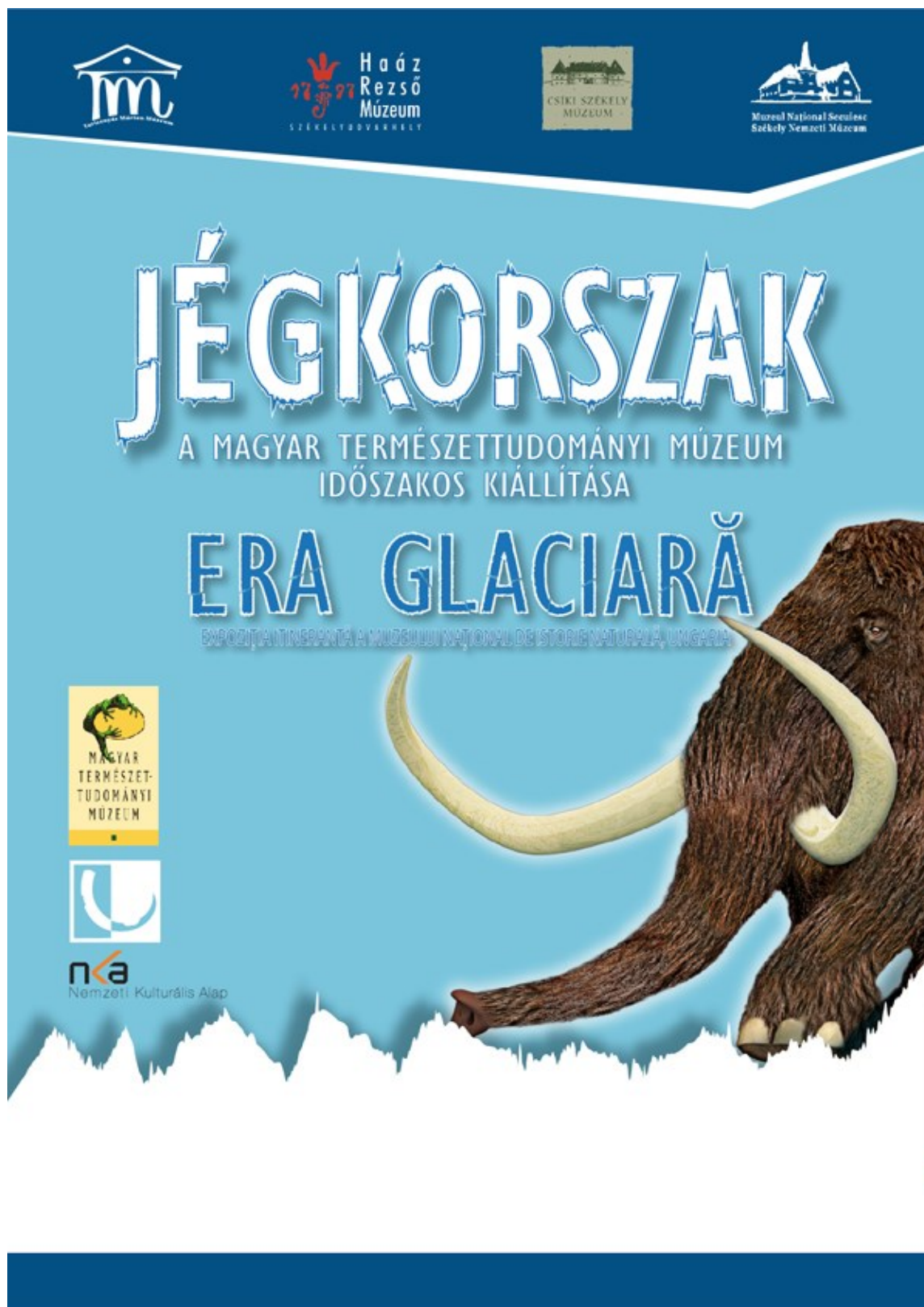


Székely Nemzeti Múzeum  
Sepsiszentgyörgy, Kós Károly út 10. szám  
2017. október – 2017. december





A kiállítás plakátja:



A KIÁLLÍTÁSRÓL SZÓLÓ SZAKMAI BESZÁMOLÓ ELÉRHETŐSÉGE AZ INTERNETEN:

[http://www.nhmus.hu/sites/default/files/intezmenyi/palyazatok/NKA\\_beszamolo\\_Jegkorszak\\_2016.pdf](http://www.nhmus.hu/sites/default/files/intezmenyi/palyazatok/NKA_beszamolo_Jegkorszak_2016.pdf)